

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Белея Станіслава Ігоровича

«Концепція ‘держави середньої сили’ в сучасних міжнародних відносинах», представлене на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

Проблема визначення місця та ролі держав в міжнародних відносинах залишається центральною у міжнародно-політичних дослідженнях з часу появи цієї наукової дисципліни. Статус держави, спроможність її впливати на структуру міждержавних стосунків залишаються важливими системними чинниками навіть в умовах глобалізованої світової системи. Але ускладнення структури міжнародної взаємодії, поява нових акторів, як наслідок, нових рівнів та просторів в міжнародній системі, ще більшою мірою актуалізували науковий інтерес до проблеми статусу держави та зв'язку цього статусу із здатністю держави виступати вадливим елементом розвитку, трансформації міжнародних відносин.

Дисертаційне дослідження Белея С.І. є спробою вирішити ці комплексні завдання у окремому, але дуже важливому аспекті - концептуалізації поняття «держава середньої сили», визначення ознак відповідного статусу та місця носіїв цього статусу в структурі міжнародних відносин. Автор будує своє дослідження на поєднанні ревізії наявних у науці теоретичних підходів до статусу «середньої держави» із аналізом емпіричного матеріалу поведінки окремих держав, які автором віднесені до групи «держав середньої сили» (Канада, Австралія, Японія).

В дисертаційній роботі на прикладі цих держав подане авторське бачення основних характерних рис та елементів моделі політики держав

середньої сили. Насправді, ціла низка держав світу в останні десятиліття демонструє рівень впливу на міжнародні відносини, якій на перший погляд перевищує вагу цих держав в міжнародній системі. Однак використання нових моделей взаємодії, мережених структур, та активна участь цих держав у транснаціональних відносинах насправді розкриває можливості, які традиційно були доступні лише для лідерів міжнародної політики. Осмислення статусу цих держав та аналіз їх впливу на міжнародні відносини стає предметом інтересу все більшої кількості дослідників в усьому світі. Дослідження цих проблем також становить великий прикладний інтерес в сенсі використання подібних можливостей України, чий потенціал видається достатнім для визначення її як держави середньої сили. Таким чином, актуальність дослідження не викликає сумнівів ані в теоретичному, ані в теоретико-емпіричному, ані в прикладному вимірах.

Структура дисертаційного дослідження є логічною та відображає внутрішню структуру наукової проблеми дослідження. Структура, що складається з чотирьох розділів та одинадцяти підрозділів, дозволяє автору оптимальним чином розкрити основні завдання дослідження та продемонструвати взаємозв'язок його окремих елементів.

В першому розділі «Джерельна та теоретико-методологічна база дослідження» автором зроблено ґрунтовний аналіз теоретичної бази проблеми дослідження. Автор не лише використав дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, але й здійснив спробу класифікації робіт, які використав: ним виділено послідовників ієрархічного, функціонального та поведінкового підходів до дослідження концепції «держави середньої сили», а також прошарок критичних досліджень, які заперечують доцільність виділення такого окремого статусу держави. У роботі використано значний обсяг офіційних документів, інших першоджерел (документи міжнародних організацій; матеріали органів

державної влади Канади, Японії та Австралії; промови, публікації, інтерв'ю провідних державних та політичних діячів; документи особового походження; періодика).

У другому розділі «Сутність та особливості держав середньої сили як суб'єкта міжнародних відносин» обґрунтовано авторські підходи до визначення та класифікації факторів, які визначають поведінку держав середньої сили в міжнародних відносинах. Автор у використанні поняття «держава середньої сили» у дослідженні запропонував чітке розмежування між політичним та академічним розумінням цього явища. Виявлено, що на сучасному етапі це поняття включає в себе два елементи: як інструмент для академічного аналізу та як елемент ідеології зовнішньої політики.

Третій розділ «Становлення та специфіка реалізації концепції «держави середньої сили» розкриває особливості формування та розвитку зовнішньої політики Канади, Австралії та Японії в контексті тих факторів, які автор вважає за ключові для визначення статусу держави середньої сили. Автор пропонує в якості стрижневої для забезпечення відповідного статусу держави концепцію «безпеки особистості»: автор дійшов висновку, що середні держави й недержавні актори мають вплив та здатні пропонувати власний порядок денний на міжнародній арені.

Четвертий розділ «Держави середньої сили та піднесення Китаю» розкриває практичне втілення досліджуваної концепції через реакцію досліджуваних держав на піднесення Китаю. Дисертант проаналізував сучасні зовнішньополітичні доктрини Канади, Японії та Австралії по відношенню до Китаю, розглянув перспективні сфери співпраці та врахував роль Сполучених Штатів в регіоні. На основі цього аналізу автор робить висновки про практичну модель поведінки держави середньої сили у конкретно взятому регіоні.

Автореферат дисертації адекватно відображає основні положення, висновки та рекомендації, зроблені дисертантом. Зміст автореферату є ідентичним змісту дисертації. В наукових публікаціях автора основні положення дисертаційного дослідження висвітлені повно, відображення знайшли положення всіх розділів дисертації.

Результати дисертаційного дослідження Белея С.І. можуть бути використані у роботі підрозділів МЗС України, Адміністрації Президента України, Уряду України у розробці політики та аналізі зовнішньої політики держави, а також політики щодо країн, що стали об'єктом аналізу автором. Дисертація становить безперечний інтерес і для дослідників міжнародних відносин та зовнішньої політики держав. Висновки та матеріали дисертації також можуть бути використані при підготовці нормативних та спеціальних курсів для вищих навчальних закладів з теорії міжнародних відносин, аналізу зовнішньої політики, при підготовці навчальних посібників для вищої школи.

Проте, робота Белея С.І. не позбавлена недоліків:

1. Авторське визначення держави середньої сили вводить кілька важливих критеріїв, одночасна наявність яких дозволяє позитивно ідентифікувати державу як таку, що має відповідний статус в міжнародній системі. Водночас, автор виділяє якості ключового критерію «усвідомлення себе в якості держави середньої сили», й стверджує, що «за відсутності [цієї] характеристики, всі інші, взяті окремо і навіть в сукупності, не дозволяють ідентифікувати державу середньої сили». Але саме само ідентифікація не є тотожною ідентичності; приналежність до якоїсь групи може бути однозначно підтверджена на рівні ідентичності лише за умови збігу самоідентифікації та відповідної ідентифікації іншими суб'єктами. Отже, авторському визначенню бракує розуміння ролі міжнародної спільноти у ідентифікації держав в якості держав середньої сили.

2. Автор не розглядає фактор регіонального лідерства у своїй концепції держави середнього рівня. Однак, статус регіонального лідера є ще одним важливим елементом сучасної структури міжнародних відносин, що суттєво впливає на місце та роль відповідних держав в світі. До речі, Японія, одна з держав, що їх автор досліджує в своїй роботі, давно зробила елементом ідеології власної зовнішньої політики регіональне лідерство. Саме тому вибір Японії в якості прикладу держави середньої сили виглядає особливо слабким – адже, лідерство держави в окремому міжнародному регіоні в сучасному світі також часто розглядається як критерій статусу великої держави.

3. У методології дослідження автор відводить належне місце аналізу зовнішньополітичного дискурсу у країнах, які досліджує. Насправді аналіз дискурсу є одним із традиційних інструментів дослідження ідентичності, адже в частині самоідентифікації державою внутрішній політичний дискурс, його зміст та динаміка є найбільш промовистими щодо будь-якої значущої проблеми порядку денного зовнішньої політики держави. Однак автор фактично не висвітлює наступне питання: як ставляться до статусу держави середньої сили ключові політичні (а не лише правлячі) сили, яке ставлення впливових суспільних груп, чи існує в суспільстві та політикумі консенсус щодо набуття та утримання відповідного статусу. Саме такий аналіз мав бути важливим елементом у доведенні позиції автора щодо позитивної ідентифікації держав у статусі держав середньої сили.

4. З огляду на цінність практичних рекомендацій було б цікаво розуміти, чи створює статус держави середньої сили якісь особливі умови у відносинах із великими державами, отже, чи є його набуття привабливим для держави, яка перш за все опікується облаштуванням вигідного та безпечного діалогу із світовими лідерами (як у разі України).

Висловлені зауваження не зменшують цінність дисертаційного дослідження, не ставлять під сумнів актуальність, самостійний характер та завершеність роботи С.І. Белея. Тема дослідження розкрита в межах сформульованих автором цілей та завдань. Оформлення дисертаційного дослідження не викликає серйозних зауважень.

Дисертаційне дослідження «Концепція «держави середньої сили» в сучасних міжнародних відносинах» відповідає вимогам пункту 13 «Порядку присудження наукових ступенів та вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а його автор Белей Станіслав Ігорович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку.

Кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

В.Ю. Константинов

ПІДПИС ЗАСВІАЧУЮ
ВЧЕННЯ СЕКРЕТАР НАДЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
28.12.2015р.

